

Selvitys Museoviraston myöntämistä valtionavustuksista

Sisällysluettelo

1. Museoviraston valtionavustustoiminta	2
2. Museoviraston valtionavustushaut vuonna 2024	2
3. Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?	2
3.1. Mikä painoarvo valtionavustuksilla on osana toimialan tavoitteiden edistämistä?	3
3.2. Mikä on arvionne yleishyödyllisten yhteisöjen valtionavustuksiin kohdistuvien leikkausten vaikutuksista toimialalla?	4
4. Millä perusteilla Museovirastossa tehdään valtionavustusten kohdentamispäätökset?	5
4.1. Avustukset Euroopan neuvoston kulttuurireittitoiminnan vahvistamista edistäviin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin	5
4.2. Avustukset kuvataiteilijoiden näyttelypalkkioihin	6
4.3. Avustukset maailmanperintökohteiden tutkimus- ja kehittämishankkeisiin	7
4.4. Hankeavustukset maailmanperintökohteiden hoitoon	7
4.5. Hankeavustus ammatillisten museoiden innovatiivisiin hankkeisiin	8
4.6. Hankeavustus ammatillisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkoston toimintaan	9
4.7. Hankeavustukset muinaisjäänösalueiden hoitoon	10
4.8. Hankeavustukset rakennusten ja kulttuuriympäristökohteiden entistämiseen	10
4.9. Avustukset aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen mukaisiin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin ..	11
4.10. Hankeavustus yhteisöjen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyviin hankkeisiin	12
4.11. Liikenteen kulttuuriperintöavustukset	13
4.12. Paikallismuseoiden hankeavustukset	15
4.13. Yleisavustukset kulttuuriperintöalan yhteisöjen toimintaan	16

1. Museoviraston valtionavustustoiminta

Museovirasto jakaa valtionavustuksia, joilla tuetaan kulttuuriperintökohteiden säilymistä sekä museoiden ja yhteisöjen kulttuuriperintöön liittyviä hankkeita ja toimintaa.

Avustuksilla ja niihin kytkeytyvällä ohjauksella ja neuvonnalla vaikutetaan laajasti kansallisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriperintökohteiden asianmukaiseen hoitoon ja ylläpitoon, perinteisten taitojen säilymiseen, museoiden toiminnan innovatiiviseen kehittymiseen sekä yhdistys- ja järjestötoimintaan perustuvan perinteen jakamiseen ja tallennukseen. Museoviraston jakamilla avustuksilla on suuri merkitys niiden edunsaajille, ja ne tukevat osaltaan kulttuurin perustan elinvoimaisuutta ja kaikkien väestöryhmien mahdollisuuksia osallistua kulttuuriin.

Avustuksilla edistetään mm. kulttuuriperintöstrategian, museopoliittisen ohjelman, maailmanperintöstrategian ja kansainvälisten sopimusten sekä kansallisen lainsäädännön (kuten rakennusperintölain) toimeenpanoa. Kaikkiin Museoviraston jakamiin avustuksiin kohdennetut hakemukset on kytketty kestävän kehityksen mukaisiin tavoitteisiin.

2. Museoviraston valtionavustushaut vuonna 2024

Museoviraston jakamat avustukset vuonna 2024	Yhteensä 4 224 900 euroa	
Kohteet (Avustukset kulttuurihistoriallisesti arvokkaille kulttuuriperintökohteille ja kulkuneuvoille)	1 659 000	
Hankeavustukset rakennusten ja kulttuuriympäristökohteiden hoitoon	1 281 336	yksityishenkilöt ja yhteisöt
Muinaisjäännöskohteiden hoitoavustukset	56 664	yksityishenkilöt ja yhteisöt
Liikenteen kulttuuriperintöavustukset	321 000	yksityishenkilöt ja yhteisöt
Toiminta (Avustukset museoille ja kulttuuriperintöalan toimijoille)	969 900	
Avustukset ammatillisten museoiden innovatiivisiin hankkeisiin	430 000	yhteisöt
Paikallismuseoiden hankeavustukset	432 610	yhteisöt
Avustukset yhteisöjen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyviin hankkeisiin	77 390	yhteisöt
Hankeavustus ammatillisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkoston toimintaan	29 900	yhteisöt
Avustukset kuvataiteilijoiden näyttelypalkkioihin	949 000	yhteisöt
Avustukset kansainvälisten kulttuuriperintösopimusten toimeenpanon edistämiseen	225 000	
Hankeavustukset maailmanperintökohteiden hoitoon	155 000	yksityishenkilöt ja yhteisöt
Avustukset maailmanperintökohteiden tutkimus- ja kehittämishankkeisiin	35 000	yhteisöt
Avustukset aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen mukaisiin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin	35 000	yhteisöt
Avustukset Euroopan neuvoston kulttuurireititoimintaa vahvistaviin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin	118 000	yhteisöt
Yleisavustus kulttuuriperintöalan yhteisöjen toimintaan	304 000	yhteisöt

3. Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Museoviraston jakamilla avustuksilla ja niihin kytkeytyvällä ohjauksella ja neuvonnalla vaikutetaan

- kulttuuriperinnön ja kulttuuriperintökohteiden kestävään hoitoon ja ylläpitoon

- perinteisten taitojen säilymiseen
- museoiden toiminnan uudistumiseen
- yhdistys- ja järjestötoimintaan perustuvaan perinteen tallennukseen
- yhteisöjen osallisuuteen
- kulttuuriperinnön ja taiteen saatavuuteen ja osallisuuteen valtakunnallisesti.

Museoviraston jakamilla avustuksilla on myönteisiä vaikutuksia

- kulttuuriperinnön ja sen arvojen säilymiseen
- kulttuuriperinnön välittymiseen
- kulttuuriperinnön moninaisuuteen
- viranomaisten yhteistyöhön
- museoalan kehittymiseen, osaamiseen, yhteistyöhön ja verkostoihin
- osaamisen kehittymiseen ja kulttuuriperintöön liittyvien perinteisten taitojen säilymiseen
- ihmisten mahdollisuuksiin osallistua ja harrastaa
- yhteisöjen ja yksilöiden hyvinvointiin
- liiketoiminnan kehittymiseen ja työllisyyteen
- alueiden elinvoimaisuuteen ja paikallisidentiteetteihin
- kestävään kulttuurimatkailuun

Avustukset tukevat strategisia tavoitteita:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kestävä kehityksen linjaus-> valtionavustustoiminnan periaatteet ja käytännöt tulee tarkistaa ja tarvittaessa muuttaa kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisiksi
- Maailmanperintöstrategia
- Museopoliittinen ohjelma (2018)
- Kulttuuriympäristöstrategia (2014–2020): julkishallinto kantaa vastuunsa kulttuuriympäristön hoidon ja suojelun resursseista. Taloudelliset kannustimet tukevat kulttuuriympäristön kunnossapitoa.
- Kulttuuriperintöstrategia (2023)
- YK:n kestävä kehityksen agenda 2030

3.1. Mikä painoarvo valtionavustuksilla on osana toimialan tavoitteiden edistämistä?

Museoviraston jakamat valtionavustukset ovat merkittävä tuki kulttuuriperinnön säilymiselle, hoidolle, käytölle ja omaksi kokemiselle, mikä on koko toimialan ja Museoviraston strategian ydin.

Museoviraston jakamilla avustuksilla huolehditaan kokoelmien, kohteiden ja rakennusten säilymisestä ja hoidosta ja tuetaan ihmisten oikeutta yhteiseen kulttuuriperintöömme ja osallistua sitä koskevaan työhön.

Avustusten avulla kehitetään museotyötä asiakaslähtöisemmäksi ja vaikuttavammaksi ja tuetaan museoiden yhteistyötä ja verkostoitumista. Niillä myös tehdään taidetta ja kulttuuriperintöaineistoihin liittyvää tietoa avoimeksi ja kaikille saavutettavaksi. Maailmanperintökohteita, kulttuurireittejä ja aineetonta kulttuuriperintöä koskevilla avustuksilla on merkittävä rooli kansainvälisten sopimusten toimeenpanossa. Muita samantyyppisiä tai päällekkäisiä valtionavustusmuotoja, jotka kohdentuisivat samanlaisiin tarkoituksiin tai tavoitteisiin kuin Museoviraston jakamat avustukset, ei juuri ole.

Museoviraston jakamat valtionavustukset ovat konkreettinen tuki, joilla mahdollistetaan yhteisen kulttuuriperinnön ja siihen liittyvän osaamisen ja tiedon säilymistä, kehittämishankkeita ja erilaisia yleisöille ja yhteisöille tarjottavia palveluita tai toimintaa. Vaatimatonkin valtionavustus voi myös rohkaista muita tahoja lähtemään hankkeen rahoitukseen mukaan, jolloin vaikutus kertautuu ja lopputuloksena voidaan saada aikaan huomattavasti enemmän kuin ilman valtionavustusta olisi

mahdollista. Hankeavustukset myös luovat runsaasti työllistymismahdollisuuksia eri alojen osaajille, koska niitä ei käytetä hallinnollisiin kuluihin vaan suoraan palkkoihin, ostopalveluihin jne. Toiminta-avustuksia taas suunnataan yhteisöille, jotka toimivat kansallisesti tai valtakunnallisesti ja jotka eivät saa muita valtionavustuksia toimintaansa. Vaikka avustukset ovat suhteellisesti pieniä, ne mahdollistavat sellaisen toiminnan kulttuuriperinnön edistämiseksi, jota ei tee mikään muu taho yhtä laajasti.

3.2. Mikä on arvionne yleishyödyllisten yhteisöjen valtionavustuksiin kohdistuvien leikkausten vaikutuksista toimialalla?

Mikäli avustusmäärärahoja leikataan, yleishyödyllisten yhteisöjen on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta kompensoida puuttuvaa rahoitusta omalla varainhankinnalla tai muista rahoituslähteistä. Paikalliseen kulttuuriperinnön osalta kuntien mahdollisuudet tukea yhteisöjä ovat hyvin vaihtelevia ja säästöpainee kuntakentällä kovat. Erilaisten kohteiden ja kokoelmien hoito ja säilyminen sekä saavutettavuus on uhattuna ja rakennusten korjausvelka kasvaa. Ilman avustuksia museualan kehittämishankkeille ei ole resursseja, mikä vaikuttaa koko alan uudistumiseen ja merkityksellisyyteen sekä museokävijöiden kokemukseen. Kansainvälisten kulttuuriperintösopimusten mukainen toiminta vaarantuu ja kulttuurimatkailun kehittäminen hidastuu. Taiteen valtakunnallinen saatavuus vähenee sekä näyttelyä varten tehdyn työn kompensoiminen taiteilijalle eli sisällön tuottajalle vaarantuu.

Leikkaukset vaikuttavat ihmisten mahdollisuuteen käyttää ja kokea kulttuuriperintöä ja taidetta ja vähentävät yksilö- ja yhteisötasolla kulttuuriperinnön arvostuksen ja merkityksellisyyden kokemusta. Osa yhteisöistä mahdollisesti suuntaa toimintaansa uudelleen johonkin muuhun tarkoitukseen, johon rahoitusta on saatavilla, ja joidenkin yhteisöjen mahdollisuudet ja sitoutuminen kulttuuriperintötyöhön supistuu tai lakkaa kokonaan.

Museoviraston lisäkommentti: Pienten avustusten rooli työllistäjänä sekä kulttuuri- ja rakennusperinnön välittäjänä, tallentajana ja osallistajana.

Museoviraston hankeavustukset myönnetään osarahoituksena rajattuun kohteeseen, esim. kehittämis- tai korjaushankkeessa syntyviin palkka-, materiaali- ja ostopalvelukuluihin. Pienissä yhteisöissä (muut kuin ammatilliset museot) kulttuuriperinnön säilyttämistä, hoitamista, tiedon välittämistä ja palveluiden tarjoamista tehdään todella pienillä resursseilla, pääosin vapaaehtoisvoimin tai sivutoimisesti. Toiminta ei tuota voittoa, eikä muita haettavissa olevia apurahoja tai avustuksia julkiselta tai yksityiseltä sektorilta juuri ole. Konkreettisten tulosten saavuttamiseksi hankkeissa tarvitaan myös rahaa ostopalveluina hankittavaan asiantuntijaosaamiseen.

Museoviraston avustussummat ovat monesti verrattain pieniä, koska tuettava toiminta on paikallista ja pienimuotoista. Kuitenkin avustuksissa tehdyistä vaikutusten arvioinneissa on todettu, että taloudelliset vaikutukset ovat moninkertaiset suhteessa pieniin avustussummiin. Avustuksilla on huomattava välillinen vaikutus niin taloudellisen kuin kulttuuriperinnön säilymisen näkökulmasta: Vaikka avustukset kattavat vain murto-osan taloudellisista kustannuksista, niin niiden avulla alueiden vetovoimaisuus ja elinvoimaisuus lisääntyvät, pidetään yllä erikoisammattitaitoa vaativaa osaamista ja edistetään kestävä kehityksen teemoja esimerkiksi korjaamalla kulttuurihistoriallisesti tärkeitä kohteita. Rakennusperintöavustusten vaikutusten arviointi (valtioneuvosto.fi)

Näyttelypalkkioavustus puolestaan menee aina kokonaan suoraan taiteilijalle. Se työllistää taiteilijoita ja välillisesti taidenäyttelyitä tuottavia muita ammattilaisia sekä korvaa rahallisesti työn, jonka taiteilija on tehnyt julkisen tai kolmannen sektorin toimijan näyttelytilassa pidettävää näyttelyä varten. Yhteiskunnan näkökulmasta myönnetty avustussummat palautuvat osittain valtiolle materiaalihankintojen ja työ kustannuksista syntyvien verotulojen kautta. Näistä näkökulmista yhteiskunnan investointi palautuu selkeinä taloudellisinä ja muina hyötyinä takaisin.

Avustuksia myönnetään mittakaavaltaan hyvinkin moninaiisiin hankkeisiin. Hankkeiden kokonaiskustannukset vaihtelevat muutamasta tuhannesta eurosta yli 100 000 euroonkin. Vaatimatonkin valtionavustus voi rohkaista muita tahoja lähtemään hankkeen rahoitukseen mukaan, jolloin vaikutus kertautuu ja lopputuloksena voidaan saada aikaan huomattavasti enemmän kuin ilman valtionavustusta olisi mahdollista. Avustusrahoitus myös mahdollistaa monipuolisemman yhteistyön ja toimintamuotojen kehittämisen. ”Pienilläkin avustuksilla on todettu olevan merkittäviä heijastusvaikutuksia investointien siemenrahoituksena ja kannustimena.” Kulttuuriperintöstrategia, s. 48.

Avustuspäätös on aina harkittu, perusteltu ja kytkeytyy kyseisen avustusmuodon tavoitteisiin. Yhteisöhakijoilta myös edellytetään esim. vakiintunutta toimintaa ja säännöllistä avoinnaoloa, jotta voidaan varmistaa se, että hankkeen tulokset leviävät suurelle yleisölle. Yhteisöavustuksissa keskiössä on yhteisölliset toimintamuodot ja tulosten monipuolinen levittäminen. Mikäli suuntana on huomattavasti suurempien avustusten myöntäminen, kohdentuu tuki luonnollisesti harvoille ja suuremmille toimijoille, joilla on resursseja ja mahdollisuus useiden tuhansien tai kymmenientuhansien eurojen omarahoitukseen. Tällöin pienempien toimijoiden hankkeet jäävät todennäköisesti toteutumatta kokonaan.

Pienempien avustusten myöntämisellä taataan avustusmäärärahan jakautumisen alueellisesti ja valtakunnallisesti tasapuolisesti, erilaisten toimijoiden eri suuruisiin hankkeisiin. Tuemme avustuksilla aktiivista toimimista moninaisen kulttuuriperinnön ja rakennusperinnön hyväksi sekä niiden välittämistä, tallentamista ja ymmärryksen ja osallisuuden lisääntymistä sekä paikallisyhteisöissä että laajemmin yhteiskunnassa. Sekä hakijoiden että alueellisten vastuumuseoiden vahva viesti on ollut, että tämän kokoluokan avustuksilla on todellista merkitystä kulttuuri- ja rakennusperintötyössä

4. Millä perusteilla Museovirastossa tehdään valtionavustusten kohdentamispäätökset?

Museoviraston avustustoimikunta valmistelee avustusten vuosittaiset painopistealueet strategisten tavoitteiden pohjalta. Pääjohtaja päättää toimikunnan edustajan esityksestä painopisteet johtoryhmän erityisistunnossa ennen avustusten haettavaksi julistamista. Tarkempia linjauksia avustusten painopistealueista voidaan määrittää myös Museoviraston tulossopimuksessa sekä valtion talousarviossa ja budjetissa.

Valtionavustusten myöntöharkinnan tulee perustua valtionavustuslakiin, mahdolliseen erityislakiin, valtion talousarvion määrärahoja koskeviin momenttikohtaisiin perusteluihin sekä hakuilmoituksessa ilmoitettuihin avustuksen myöntämisen välttämättömiin edellytyksiin (myöntöperusteet) ja avustuslajikohtaisiin arviointiperusteisiin. Avustushakemusten arviointi perustuu avustuslajikohtaisiin tavoitteisiin (ks. alla).

4.1. Avustukset Euroopan neuvoston kulttuurireittitoiminnan vahvistamista edistäviin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin

Euroopan neuvoston kulttuurireittiohjelma käynnistyi vuonna 1987. Suomi liittyi Euroopan neuvoston kulttuurireittien laajennettuun osittaissopimukseen (Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes, EPA-sopimus) vuonna 2018. Kulttuurireittitoiminnan tavoitteena on muun muassa lisätä tietoisuutta eurooppalaisista arvoista ja monimuotoisesta kulttuuriperinnöstä, vahvistaa kulttuurien välistä vuoropuhelua sekä kehittää kestävästä kulttuurimatkailua.

Sertifioituja kulttuurireittejä on tällä hetkellä Euroopassa 47. Reittien teemoja ovat esimerkiksi arkkitehtuuri, teollinen perintö, uskonto, maisemaperintö, eurooppalainen taide, musiikki ja kirjallisuus. Ensimmäinen Suomesta hallinnoitu kulttuurireitti on Alvar Aalto -reitti, joka sai kulttuurireittisertifikaatin vuonna 2021.

Museovirasto toimii EPA-sopimuksen kansallisena yhteyspisteenä.

Museovirasto on jakanut avustusta vuodesta 2023. Museovirasto on määritelty Kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartassa Euroopan neuvoston kulttuurireittiohjelman kansalliseksi koordinaattoriksi. Osana tätä työtä Museovirasto jakaa avustuksia Euroopan neuvoston kulttuurireittitoimintaa edistäviin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Avustuksen tavoitteena on vahvistaa Euroopan neuvoston kulttuurireittitoimintaa ja edistää Euroopan neuvoston kulttuurireittisopimuksen toimeenpanoa Suomessa sekä edistää sosiaalisesti, ekologisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävästä kulttuuriperintö- ja kulttuurimatkailutyötä.

Avustusta voi hakea Euroopan neuvoston kulttuurireittitoimintaa edistäviin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin. Kaikilta avustettavilta hankkeilta edellytetään selkeää yhteyttä Euroopan neuvoston kulttuurireittitoimintaan ja jonkinlaista kansainvälistä ulottuvuutta.

Avustusta voi hakea kunta, kuntayhtymä, yhdistys, säätiö, osakeyhtiö tai muu oikeustoimikelpoinen yhteisö. Hakijan tulee olla jonkin Euroopan neuvoston kulttuurireitin jäsen tai pyrkiä avustettavalla hankkeella aktiivisesti Euroopan neuvoston kulttuurireitiksi tai osaksi kulttuurireittiä.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Ensimmäiset selvitykset avustusten käytöstä saadaan vuoden 2025 kesällä, joten tarkempaa tietoa tästä ei vielä ole.

4.2. Avustukset kuvataiteilijoiden näyttelypalkkioihin

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä ehdotti näyttelypalkkiojärjestelmää taiteilijoille ja näyttelyjärjestäjille vuonna 2021. Järjestelmä mahdollistaa avustukset taidenäyttelyiden järjestäjille, jotta ne voivat maksaa asianmukaisen korvauksen ammattikuvataiteilijalle työstä, jonka hän tekee saattaakseen taiteensa taidenäyttelyissä käyvän yleisön saataville. Näyttelypalkkioavustuksia voidaan myöntää voittoa tavoittelemattomille toimijoille kuten ammatillisille museoille, museoihin rinnastuville toimijoille sekä tietyille muille taidenäyttelytoimintaa harjoittaville toimijoille.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Näyttelypalkkiojärjestelmä huomioi kuvataiteilijat näyttelyn sisällön tuottajina ja parantaa heidän mahdollisuuksiaan saada elantonsa taiteellisesta työstä. Avustuksella mahdollistetaan laadukkaita taide-elämyksiä museoiden ja muiden näyttelytilojen kävijöille ympäri Suomen. Avustuksen avulla pyritään myös yhtenäistämään ja parantamaan alan sopimuskäytäntöjä sekä palkkiokäytäntöjä Suomessa. Tämä auttaa selkeyttämään taiteilijoiden ja näyttelyiden järjestäjien oikeuksia ja velvollisuuksia. Lisäksi avustus tukee opetus- ja kulttuuriministeriön Museopoliittisen ohjelman 2030 tavoitteita sekä YK:n Agenda 2030 kestävä kehityksen tavoitteita.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Näyttelypalkkiojärjestelmä alkaa vähitellen vakiintua. Museovirasto alkoi jakaa avustusta vuonna 2022 ja vuonna 2023 mukaan tuli muita toimijoita kuin ammatillisia museoita. Vuosien 2022–2024 aikana avustusta on jaettu 771 näyttelyyn ja noin 1 900 taiteilijalle (huom. tarkkaa taiteilijamäärää ei tilastoitu v. 2022, syksyn 2024 tilasto ei vielä mukana). Avustus on siis mahdollistanut satoja taidenäyttelyitä ympäri Suomen sekä tukenut satojen taiteilijoiden toimeentuloa.

Ensimmäiset avustusten käyttöraportoinnit saatiin vuoden 2024 kesällä ja niiden, taiteilijajärjestöjen ja avustusten saajien sekä mediassa olleen palautteen perusteella näyttelypalkkioavustus on ollut erittäin tärkeä ja pitkään toivottu uudistus taiteen kentällä. Vuonna 2025 Museovirasto järjestää näyttelypalkkioavustusten hakijoille kyselyn, josta saatua palautetta käytetään avustuksen kehittämiseen.

Avustuksen saajien on sitouduttava viestimään, että näyttelyyn on saatu Museovirastolta valtionavustusta. Näin kerrotaan suurelle yleisölle valtionavustuksilla tuettavasta toiminnasta. Museovirasto myös seuraa tämän toteutumista.

4.3. Avustukset maailmanperintökohteiden tutkimus- ja kehittämishankkeisiin

Maailmanperintökohteet ovat valtion vastuulla ja valtionavustus on ainoa tapa millä kanavoidaan rahoitusta kohteiden hoitoon, tutkimukseen ja kehittämiseen. Museovirasto on jakanut avustusta vuodesta 2016 lähtien.

Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi on Unescon vuonna 1972 hyväksymä kansainvälinen sopimus. Sopimuksen keskeisenä lähtökohtana on huoli maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön säilymisestä tuleville sukupolville. Maailmanperintösopimuksen tavoitteena on kansojen välisen yhteistyön avulla tunnistaa, vaalia, säilyttää ja esitellä maailman keskeistä kulttuuri- ja luonnonperintöä. Suomi ratifioi maailmanperintösopimuksen vuonna 1987. Sopimus kuuluu Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen, mutta sen toimeenpanemisesta vastaa Museovirasto.

Avustusta voi hakea kunta, yhdistys, säätiö, osakeyhtiö tai muu oikeushenkilö. Hakijan tulee pyrkiä avustettavalla hankkeella aktiivisesti tukemaan kohteen suojelua Unescon maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelusopimuksen puitteissa.

Suomen maailmanperintötoimintaa ohjaavat sopimuksen toteuttamisen toimintaohjeisto (Operational Guidelines), maailmanperintökomitean vuonna 1994 hyväksymä ns. Globaalistrategia sekä opetus- ja kulttuuriministeriön ohjaamana valmistunut kansallinen maailmanperintöstrategia 2015–2025 sekä sille laadittu toimeenpanosuunnitelma.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Avustuksen tavoitteena on edistää Unescon maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa, sekä levittää tietoa siitä. Avustuksen avulla edistetään ja tuetaan Suomen maailmanperintökohteiden säilymistä, kehittämistä ja tutkimusta. Lisäksi tavoitteena on edistää kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä maailmanperintökohteisiin liittyen sekä lisätä kohteiden tunnettuutta ja tietoisuutta maailmanperinnöstä.

Avustuksia myönnetään Suomen kansallisen maailmanperintöstrategian linjauksia toteuttaville yhteistyö-, tutkimus- ja kehittämishankkeille sekä maailmanperintötietoisuutta edistäville hankkeille.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Avustusten keskeiset viimeaikaiset vaikutukset kohdistuvat mm. maailmanperintökasvatuksen kehittäminen opetusohjelmassa, kestävän matkailun kehittämiseen ja kohteiden paikallistaloudellisen merkityksen mittaamiseen sekä erilaisiin tutkimushankkeisiin, jotka tuovat uutta tietoa maailmanperintökohteista. Suomessa maailmanperintökohteita on tällä hetkellä seitsemän. Näistä kuusi on kulttuurikohteita ja yksi on luontokohde.

4.4. Hankeavustukset maailmanperintökohteiden hoitoon

Suomi ratifioi maailmanperintösopimuksen 13.2.1987. Vanha Rauma ja Suomenlinnan linnoitus hyväksyttiin maailmanperintöluetteloon vuonna 1991. Nykyisin Unescon maailmanperintöluetteloon

hyväksytyjä kulttuuriperintökohteita on Suomessa seitsemän: kulttuurikohteet Suomenlinna, Vanha Rauma, Petäjäveden vanha kirkko, Verlan puuhiomo ja pahvitehdas, Sammallahdenmäki ja Struven ketju sekä luontokohde Merenkurkun saaristo. Maailmanperintöavustuksia on jaettu vuodesta 2003. Avustuksia voivat hakea maailmanperintökohteiden ja niillä sijaitsevien rakennusten ja rakennelmien omistajat.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Avustuksen tarkoituksena on maailmanperintökohteiden eheyden ja autenttisuuden säilyminen, johon maailmanperintösopimus jäsenmaita velvoittaa. Maailmanperintökohteiden hoitoon myönnettävien hankeavustusten päämääränä on varmistaa kohteissa sijaitsevien kiinteistöiden kulttuurihistoriallisten arvojen säilyminen. Erityisesti painotetaan kohteen säilymistä maailmanperintöstatuksensa arvoisena. Avustuksia myönnetään tätä päämäärää tukeviin tutkimus-, suunnittelu-, restaurointi-, hoito-, kunnostus- ja korjaustoimenpiteisiin.

Maailmanperintökohteiden tulee omalla esimerkillään kannustaa ja lisätä muihin kulttuurihistoriallisiin kohteisiin soveltuvien korjausmenetelmien ja -materiaalien tuntemusta.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Suomen maailmanperintökohteet ovat säilyttäneet erityiset yleismaailmalliset arvonsa ja niitä on hoidettu mallikkaasti myös nimeämisen jälkeen. Avustuksilla on ollut tässä merkittävä rooli. Maailmanperintöstrategiassa on nostettu esille, että kohteet ovat monella tavoin suuri voimavara ja samalla tukevat myös kestävän kehityksen päämääriä. Kohteet vaikuttavat positiivisesti Suomen maakuvaan ja niillä on merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Maailmanperintökohteissa tehtävät korjaukset toimivat usein esimerkkeinä muihin vastaaviin kohteisiin.

Epäsuorana vaikutuksena voidaan nähdä, että avustukset ylläpitävät kohteissa harjoitettavaa korjausneuvontaa, jolla varmistetaan oikeiden materiaalien, työtapojen ja korjausperiaatteiden noudattaminen. Tällä on keskeinen merkitys maailmanperintökohteiden eheyden ja autenttisuuden näkökulmasta. Samalla on tuettu perinteisten työtapojen säilymistä ja tähän liittyvän yrittäjyyttä.

Maailmanperintökohteille osoitetut entistämisasiavustukset ovat pieniä, mutta niillä on olennainen kumuloituva merkitys. Avustusten myötä maailmanperintökohteiden kiinteistönomistajat sijoittavat merkittävän panoksensa rakennusten kunnostamiseen. Erityisesti tuella on merkittävä vaikutus Vanhan Rauman, Verlan ja Petäjäveden maailmanperintökohteiden säilymiseen. Myös Suomenlinnassa on keskeisellä sijainnilla olevia yksityisessä omistuksessa olevia rakennuksia, joiden säilymistä on avustuksilla pystytty tukemaan.

4.5. Hankeavustus ammatillisten museoiden innovatiivisiin hankkeisiin

Museovirasto on jakanut avustusta museoiden innovatiivisiin hankkeisiin vuodesta 2001 lähtien. Avustus on kohdennettu ammatillisesti ja päätoimisesti hoidetuille kunnan, yhdistyksen, säätiön tai julkisoikeudellisen laitoksen museoille.

Opetusministeriön asettaman Museo 2000 -toimikunnan tehtävänä oli laatia museopoliittinen ohjelma, joka julkaistiin vuonna 2000. Museopoliittisessa ohjelmassa toimikunta esitti opetusministeriön budjettiin uutta määrärahaa valtionosuuden piirissä olevien museoiden innovatiivisiin projektihankkeisiin.

Ensimmäinen museoiden innovatiivinen hankehaku toteutettiin keväällä 2001. Avustukset oli tarkoitettu museoiden omiin tai muiden toimijoiden kanssa yhteistyössä toteutettaviin hankkeisiin. Hankehaku kohdistettiin Museo 2000 -toimikunnan esityksen mukaisesti seuraaviin painopistealueisiin: museoiden saavutettavuuden kehittäminen, monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistäminen sekä nuorten ja lasten saattaminen kulttuuri- ja luonnonperinnön piiriin.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Ammatillisten museoiden innovatiivisten hankkeiden tavoitteena on lisätä kulttuuriperinnön ja taiteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja merkitystä kehittämällä uudenlaisia toimintamalleja sekä edistämällä opetus- ja kulttuuriministeriön Museopoliittisen ohjelman (2018) ja YK:n Agenda 2030 kestävä kehityksen tavoitteita. Avustusten tavoitteena on edistää sosiaalisesti, ekologisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävää kulttuuriperintötyötä.

Avustuksella tuetaan erityisesti kokeiluja ja uudenlaisia, innovatiivisia tapoja tehdä museotyötä. Tavoitteena on myös löytää uusia toimintamalleja ja kehittämismahdollisuuksia koko museokentän hyödynnettäväksi. Uudenlaisten toimintatapojen kehittäminen tulee tukea myös museon strategiaa tavoitteita sekä vastata toimintaympäristössä tunnistettuihin tarpeisiin.

Painopisteet ovat muuttuneet vuosien aikana. Vuonna 2024 avustettavien hankkeiden painopisteet olivat 1) taiteen ja kulttuuriperintöaineistojen ja niihin liittyvän tiedon välittäminen, monipuolinen hyödyntäminen ja avaaminen uudenlaisilla tavoilla, 2) museopalveluiden toteuttaminen kokeilemalla ja kehittämällä asiakaslähtöisiä menetelmiä, 3) museon ja yhteisöjen välisen vuoropuhelun edistäminen ja yhteisöllisen toiminnan syventäminen, 4) ekologisesti kestävä kehityksen edistäminen ja vahvistaminen ja 5) museon omien vahvuuksien tunnistaminen, profiloituminen ja strategisesti keskeisen osaamisen vahvistaminen.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Museoiden innovatiiviset hankeavustukset ovat edistäneet avustukselle asetettuja tavoitteita. Museopoliittisen ohjelman ja Agenda 2030 tavoitteita on pystytty viemään eteenpäin innovatiivisten hankkeiden kautta. Avustetuissa hankkeissa on museot ovat kehittäneet uusia toimintatapoja, joita on jaettu koko museokentälle hyödynnettäväksi. Näin ollen hankkeet eivät ole vaikuttaneet pelkästään avustuksen saaneeseen museoon, vaan hankkeen tulokset ovat kehittäneet laajasti koko museokenttää.

Viime vuosina museoiden suosio on kasvanut, mikä näkyy mm. ennätysellisissä käyntimäärissä. Museoiden kehittämishankkeet ovat osaltaan vaikuttaneet museoiden suosioon ja yleisöpohjan laajentumiseen. On tärkeää, että myös tulevaisuudessa museot pystyvät kehittämään toimintaansa ja olemaan relevantteja erilaisille yleisölle. Jokaisen yksittäisen myönnetyn avustuksen käyttö ja asetettujen tavoitteiden toteutuminen ja vaikutukset arvioidaan avustuksen käyttöä koskevan selvityksen läpi käymisen yhteydessä.

4.6. Hankeavustus ammatillisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkoston toimintaan

Museoammattilaisten käytännön tarpeesta nousseen verkoston toiminta alkoi opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana ja Suomen museoliiton hallinnoimana hankkeena vuoden 2010 alussa.

Vuonna 2012 Suomen museoliitto asetti selvitysmiehen määrittelemään ammatillisesti hoidettujen kulttuurihistoriallisten museoiden valtakunnallista tallennustyönjakoa, mikä julkaistiin vuonna 2013. Vuosina 2013–2015 TAKO-verkoston hallintokulut katettiin Suomen kansallismuseon budjetista. Vuodesta 2016 lähtien verkosto on hakenut rahoituksensa vuosittain Museovirastolta museoiden innovatiivisiin hankkeisiin ja/tai museoiden osaamisen kehittämiseen suunnatuista avustuksista. Vuosina 2024 ja 2025 TAKO:n hanketoimintaa rahoitetaan tällä omalla avustuksella, jonka rahoitus tulee käytännössä ammatillisten museoiden innovatiivisten hankkeiden määrärahasta.

TAKO-verkostoon kuuluu yli sata erilaista museota, kuten kulttuurihistoriallisia museoita, taidemuseoita, henkilöhistoriallisia museoita ja erikoismuseoita. TAKO-verkosto kehittää ja ylläpitää valtakunnallista tallennusyhteistyötä verkoston museoiden yhteisesti tunnistaman ja jakaman tallennustyönjaon perusteella, edistää nykydokumentointia ja kokoelmien liikkuvuutta.

TAKO-verkosto on järjestäytynyt yhdistykseksi vuonna 2024. Yhdistyksenä TAKO voi hakea yleisavustusta, mikä helpottaa verkostotoiminnan suunnittelua, kehittämistä ja toteuttamista. TAKO siirtyy yleisavustuksen hakijaksi 2025, jolloin tämä haku lakkautetaan.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Avustuksella edistetään ammatillisten museoiden yhteistyötä, alan hyvien käytäntöjen ja asiantuntijuuden jakamista, suunnitelmallista ja kestävää kehittämistyötä, museoalan valtakunnallisen kokoelma- ja tallennusyhteistyön kehittämistä ja edistämistä. Näin vahvistetaan museoiden roolia kulttuuriperinnön tuntijoina ja välittäjinä. Lisäksi avustuksella edistetään Museopoliittisen ohjelman tavoitteita ja YK:n Agenda 2030:n tavoitteita.

Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittisessa ohjelmassa (2018) TAKO-verkoston toiminnan vakiinnuttaminen ja laajentaminen on asetettu kokoelmatyön kehittämisen konkreettiseksi tavoitteeksi valtakunnallisella tasolla.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Avustuksen avulla on pystytty varmistamaan, että museot yhdistävät voimavaransa ja osaamisensa tallentamisen ja kokoelmien kehittämisen käytänteissä. Näin ei tehdä päällekkäistä työtä, vaan suunnataan voimavarat tehokkaasti.

4.7. Hankeavustukset muinaisjäännösalueiden hoitoon

Muinaisjäännösten hoitoavustuksia alettiin jakaa vuonna 2012 sen jälkeen, kun Museovirasto joutui valtion tuottavuusohjelman takia lopettamaan oman muinaisjäännösten hoidosta ja hoidon ohjaamisesta vastanneen yksikkönsä toiminnan. Hoitoavustusten toivottiin aktivoivan maanomistajia ja vapaaehtoisia jatkamaan maisemanhoitoa Museoviraston jo hoitamilla sekä uusilla kohteilla. Muinaisjäännösten hoidon tavoite on tukea lailla suojeltujen kiinteiden muinaisjäännösten suojelua sekä lisätä niiden tunnettavuutta ja ymmärrettävyyttä osana elinympäristöä. Muinaisjäännösten hoidossa ovat perinteisesti yhdistyneet kulttuuri- ja luonnonympäristöarvot tavoilla, jotka on sittemmin otettu käyttöön myös ympäristöministeriön ja Suomen ympäristökeskuksen luonnonhoitohankkeissa.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Muinaisjäännösten hoitoavustuksilla tuetaan muinaismuistolailla suojeltujen kiinteiden muinaisjäännösten suojelua ja hoitoa. Kohteiden hoito on luonteeltaan yhteisöllistä, osallistavaa sekä perinneympäristöjä ja perinteisiä työtapoja säilyttävää. Hoito vahvistaa omasta ympäristöstään ja kulttuuriperinnöstään kiinnostuneiden kansalaistoimintaa.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Avustuksilla on onnistuttu tukemaan paikallista kansalaistoimintaa. Avustuksilla on myös välitöntä ja välillistä työllistävää vaikutusta.

4.8. Hankeavustukset rakennusten ja kulttuuriympäristökohteiden entistämiseen

Laki kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta (1964) toi mukanaan mahdollisuuden tukea lailla suojeltujen tai muuten kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten restaurointia ja konservointia. Museoviraston harkinnan mukaan myönnettäviä avustuksia jaettiin ensimmäisen kerran vuonna 1968. Aluksi avustukset kohdennettiin vain lailla suojeltuihin yksittäisiin kohteisiin. Myöhemmin avustettavien rakennusten kirjo on laajentunut. 1980-luvulla hakemusten vuotuinen määrä nousi yli sataan. Avustusten yhteissumma vakiintui pariksi vuosikymmeneksi puolen miljoonan euron paikkeille. 2000-luvulla entistämistä avustuksia on käytetty myös osana talouden

elvytystä. Viime vuosina jaettava summa on ollut noin 1,3 miljoonaa euroa vuosittain. Haettu kokonaissumma on ollut reilut 5 miljoonaa euroa. Määrärahojen rajallisuuden vuoksi avustukset kohdennetaan kiireellisimpiin ja vaikuttavimpiin hankkeisiin ja arvokkaimmiksi luokiteltuihin kohteisiin. Tyypillisiä korjauskohteita ovat vesikattojen korjaukset, ikkunakorjaukset, perinnemaalaukset sekä perustus- ja runkokorjaukset.

Voimassa olevan rakennusperintölain (498/2010, 16 §) mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä Museovirasto voivat myöntää suojeltavaksi määrätyn rakennuksen omistajalle avustusta rakennuksen hoitoa ja kunnossapitoa varten. Avustusten saajat ovat pääasiassa yksityisiä rakennusten omistajia. Avustusta ei myönnetä valtion viranomaisille, myös muiden julkisyhteisöjen hakuoikeus on rajoitettu.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Entistämisasiavustusten tarkoituksena on tukea säilyttää arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä osana kansallista kulttuuriperintöä ja tukea rakennusrestauraation työtapoja, korjausmenetelmiä ja materiaalituntemusta. Välillisenä tavoitteena on myös mm. vähentää korjaamisesta seuraavia taloudellisia ja muita vaikutuksia, kuten alan osaamista ja työllisyyttä ja niihin liittyvää liiketoimintaa sekä alueiden vetovoimaisuutta, elinvoimaisuutta ja matkailua.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Vuonna 2019 julkaistussa rakennusperintöavustusten vaikutusten arvioinnissa (ympäristöministeriö YM_3_19_Rakennusperintöavustus.pdf) todettiin, että avustusten taloudelliset vaikutukset ovat moninkertaiset suhteessa pieniin avustussummiin. Arvioinnissa olivat mukana Museoviraston jakamat entistämisasiavustukset ja ELY-keskusten jakamat rakennusperintöavustukset. Suorin lisäarvo syntyy siitä, että kohteita kunnostetaan laadukkaammin ja oikea-aikaisesti.

Raportissa todettiin, että avustukset lisäävät resursseja kulttuurihistoriallisten kohteiden ylläpitoon, kannustavat rakennusten omistajia korjaamiseen sekä edistävät laajempien taloudellisten ja muiden vaikutusten saavuttamista. Kohteen omistajille taloudellisia vaikutuksia syntyy mm. kohteiden käyttöänsä pidentyessä, käyttökustannusten alentuessa sekä erityisesti kohteiden taloudellisen arvon noustessa. Lisäksi avustuksilla vaikutetaan jonkin verran korjausten toteuttajien ja materiaalityöntekijöiden liiketoimintaan ja alan työllisyyteen. Laajempia taloudellisia vaikutuksia syntyy mm. säästöinä rakennettujen kulttuuriympäristön hoidossa, kun rakennuksia korjataan säännöllisesti ja uudisrakentamiseen ei tarvitse tehdä suuria kertaluontoisia taloudellisia panostuksia. Avustukset ylläpitävät arvokkaissa kohteissa tarvittua osaamista sekä tarvittavien materiaalien saatavuutta ja jatkuvuutta. Välillisinä vaikutuksina raportissa nostettiin esiin myös vaikutukset alueiden elin- ja vetovoimaisuuteen sekä kulttuurimatkailuun.

Vaikutukset tulevat suoraan konkreettisen avustuksen kautta suojeltujen rakennusten omistajille, mutta myös avustujärjestelmän olemassaolo sinänsä antaa kuvan valtion vastuun kantamisesta ja suorasta osallistumisesta rakennusperintön hoitoon.

4.9. Avustukset aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen mukaisiin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin

Avustus on ollut jaossa vuodesta 2018. Avustettavilla hankkeilla tulee olla selkeä yhteys Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen toimintaperiaatteisiin. <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/unescon-sopimus>. Avustusta voi hakea kansalaisjärjestö, kunta, säätiö, osakeyhtiö tai muu oikeustoimikelpoinen yhteisö.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Avustuksen tavoitteena on edistää Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa, levittää tietoisuutta siitä sekä laajentaa yhteisöjen osallistumismahdollisuuksia sopimuksen koskemasta kulttuuriperinnöstä.

Museovirasto painottaa erityisesti hankkeita, jotka tukevat Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen toimintaperiaatteita. Sopimus korostaa yhteisöistä lähtevän toiminnan merkitystä, perinteen suojelua ja siirtämistä sekä perinteiden moninaisuutta. Avustusta voi hakea sopimuksen toimeenpanoa edistäviin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin.

Yhteisölähtöisten toimintamallien ja uudenlaisten yhteistyömuotojen kehittäminen aineettoman kulttuuriperinnön aloilla

Avustuksen tavoitteena on vahvistaa yhteisöjen osallisuutta kulttuuriperintöön, lisätä osallistumismahdollisuuksia sekä kehittää yhteistyötä ja yhteisölähtöisiä toimintamalleja.

Tietoisuuden lisääminen, tiedon välittäminen ja tiedon saatavuuden parantaminen

Avustuksella tuetaan aineettoman kulttuuriperinnön elinvoimaisuutta vahvistavia hankkeita. Tavoitteena on lisätä tietoisuutta aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja saattaa kulttuuriperintöä tai sitä koskevaa tietoa yleisön saataville eri muodoissa.

Kulttuuriperinnön moninaisuuden huomioiminen

Avustuksella vahvistetaan kulttuuriperinnön moninaisuutta huomioimalla erityisesti hankkeet, jotka edistävät marginaalisten tai aikaisemmin vähäiselle huomiolla jääneen aineettoman kulttuuriperinnön siirtämistä ja välittämistä.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Avustuksen avulla on pystytty tukemaan useita sellaisia hankkeita, jotka muutoin jäisivät avustujärjestelmien katveeseen. Avustuksella on tuettu elävän perinnön työtä kuuden vuoden aikana noin 50 hankkeessa yli puolella miljoonalla eurolla.

Avustus on mahdollistanut erilaisten yhteisölähtöisten toimintamallien ja uudenlaisten yhteistyömuotojen kehittämistä mm. seuraavasti: tuottamalla lastenkulttuurikeskusten verkoston aineettoman kulttuuriperinnön oppaan, luomalla aineettoman käsityöperinteen opintokokonaisuuden sekä tuottamalla pohjoiskarjalaista aineetonta kulttuuriperintöä esittelevät kuvakortit ja videot yhteisöllisesti. Aineettoman kulttuuriperinnön käsite yhdistää hyvin monenlaisia toimijoita ja tuo uudenlaista näkökulmaa koko kulttuuriperintötyöhön ja elävän perinnön omistajuuteen.

Avustuksella on lisätty tietoisuutta, tiedon välittämistä ja tiedon saatavuuden parantamista esimerkiksi kokoamalla ja julkaisemalla suomenruotsalaista kansantanssiperinnettä, tukemalla sirkukseen liittyvää muistitietokeruuta ja tuottamalla Tanhuvakka-sivusto verkkoon. Aineeton kulttuuriperintö kaipaa edelleen vahvempaa näkyvyyttä, mikä on elinehto myös uusien perinteharjoittajien mukaan innostamiselle.

Lisäksi moninaisuuden osalta on tuettu useita saamelaiden ja romanien hankkeita niin joikuun, saamelaiseen käsityöhön kuin romanien hevostaitoihin liittyen, sekä perinteen siirtämisen että tallentamisen osalta. Lisäksi on tuettu perinteiden moninaisuuden näkyvyyttä edistävän Juhlakalenteri-verkkopalvelun luomista. Moninaisuuden tukeminen on yksi avustuksen tärkeistä painopisteistä ja vuonna 2026 avustus tullaankin kohdistamaan erityisesti tähän teema-alueeseen.

4.10. Hankeavustus yhteisöjen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyviin hankkeisiin

Avustusta on jaettu Museoviraston toimesta vuodesta 2010, aiemmin opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Nimellä Perinneavustukset vuoteen 2015 saakka suomalaisen kulttuuriperinteen, erityisesti

maaseutu- ja työväenkulttuurin tallentamiseen. Avustus oli tarkoitettu suomalaisen kulttuuriperinteen, erityisesti maaseutu- ja työväenkulttuurin tallennusta ja esille saattamista koskeviin hankkeisiin. Paikalliskulttuurin tukeminen oli ensisijaista, valtakunnallisten järjestöjen ja hankkeiden toissijaista. Avustusta myönnettiin ensisijaisesti perinneaineistojen keruuseen ja tallentamiseen, paikallis- ja kotiseutuarkistojen tai muiden pienten arkistojen järjestämiseen sekä aineistojen esille saattamiseen.

Vuodesta 2018 alkaen tukea on myönnetty nimellä Avustukset yhteisöjen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyviin hankkeisiin.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Yhteisöjen kulttuuriperintötoiminnan avustuksilla vahvistetaan yhteisöjen osallisuutta kulttuuriperintöön. Kulttuuriperintötyön avustusten tavoitteena on edistää sosiaalisesti, ekologisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävästä kulttuuriperintötyötä. Avustettavat hankkeet voivat sisältää kulttuuriperintöön liittyvän tiedon tallennusta, dokumentointia ja tiedon välittämistä sekä toimenpiteitä, joilla lisätään yhteisöjen osallistumismahdollisuuksia ja kulttuuriperinnön elinvoimaisuutta. Avustusta voidaan myöntää kansalaisjärjestöille ja muille oikeustoimikelpoisille yhteisöille.

Yhteisölähtöisten toimintamallien ja uudenlaisten yhteistyömuotojen kehittäminen

Avustuksen tavoitteena on vahvistaa yhteisöjen osallisuutta kulttuuriperintöön, lisätä osallistumismahdollisuuksia sekä kehittää yhteistyötä ja yhteisölähtöisiä toimintamalleja.

Tietoisuuden lisääminen, tiedon välittäminen ja tiedon saatavuuden parantaminen

Avustuksella tuetaan kulttuuriperinnön elinvoimaisuutta vahvistavia hankkeita. Tavoitteena on lisätä tietoisuutta kulttuuriperinnöstä ja saattaa kulttuuriperintöä tai sitä koskevaa tietoa yleisön saataville eri muodoissa.

Kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön moninaisuuden huomioiminen

Avustuksella vahvistetaan kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen moninaisuutta huomioimalla erityisesti hankkeet, jotka edistävät kulttuurin, historian ja kulttuuriympäristöjen marginaalisten tai aikaisemmin vähäiselle huomiolle jääneiden ilmiöiden tai näkökulmien säilyttämistä ja esilletuomista.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Avustus kohdentuu hyvin moninaiselle joukolle kulttuuriperintöalan toimijoita ja avustuksella on mahdollista huomioida paikallisen kulttuuriperinnön moninaisuus laaja-alaisesti. Tehdään näkyväksi, ettei kulttuuriperintö ole pelkästään katoavaa kulttuuriperintöä vaan elävää nykykulttuuria, myös urbaanissa ympäristössä. Avustuksen tarve on ilmeinen, koska saajia on 20–25 % hakijoista. Saajilla vahva merkityksellisyyden kokemus arvostuksessa valtion taholta. Avustuksella tuetaan muiden avustusten väliin putoavia toimijoita.

4.11. Liikenteen kulttuuriperintöavustukset

Liikenteen kulttuuriperintöavustuksia on myönnetty vuodesta 1994 lähtien. Avustusten myöntäminen perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmien esityksiin (Laivamuseotoimikunnan mietintö 1989:65 ja Opetusministeriön työryhmien muistioita 1992:53). Avustuksia myönnettiin aluksi hankkeisiin, joilla varmistetaan arvokkaiksi luokiteltujen perinne- ja museolaivojen (mm. Suomen Joutsen) säilyminen dokumentteina maamme merenkulun historiasta. Vuodesta 2011 lähtien avustuksia on myönnetty myös veneiden ja vuodesta 2016 lähtien kaikkien liikennemuotojen kulkuvälineiden säilyttämiseksi arvonsa mukaisessa käytössä ja kunnossa. Kulkuvälineen restauroinnin lisäksi avustetaan myös mm. kohteen käytön vaatiman liikenneverkon kunnostusta ja hoitoa, erityistä asiantuntemusta vaativan restauroinnin suunnittelua ja tutkimusta sekä näyttely- ja julkaisutoimintaa edellyttäen, että toimenpiteet tuottavat hyviä malleja ja lisäävät tai säilyttävät työalan osaamista. Avustuksilla voidaan tukea valtakunnallisten ja alueellisten vastuumuseoiden, yhteisöjen

sekä yksityishenkilöiden omistamien ilmailulaissa 864/2014 (historialliset ilma-alukset), raideliikennelaissa 1302/2018 (museojunaliikenne), laki aluksen teknisestä turvallisuudesta 1686/2009 (perinnealukset) ja ajoneuvolaissa 82/2021 mukaisia kulkuvälineitä.

Hakemukset vertaisarvioi Museoviraston kolmivuotiskaudeksi nimittämät asiantuntijalautakunnat, joiden jäsenet edustavat kattavasti työalan erikoisosaamista. Jäseniksi lautakuntiin pyydetään viranomaisten, museoiden ja harrastajajärjestöjen edustajia sekä restauroinnin ja konservoinnin asiantuntijoita. Jäsenten vaihtuvuus ja alueellinen kattavuus lisäävät päätöksenteon luotettavuutta. Myönnetty avustus voi olla korkeintaan 50 % hankkeen hyväksytyistä kokonaiskustannuksista.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Liikenteen kulttuuriperintöavustusten päämäärä on varmistaa arvokkaiksi luokiteltujen liikenteen kulttuuriperintökohteiden asianmukainen hoito ja käyttö.

Hoito ja käyttö on asianmukaista silloin, kun se on

- aktiivista, yhteisöllistä, osallistavaa, saavutettavaa ja tasa-arvoista
- ylläpitää osaamista ja lisää ymmärrystä
- huomioi vastuullisen kuluttamisen ja kestäväen talouskasvun tavoitteet
- vaikuttaa liikenteen kulttuuriympäristöjen säilymiseen
- ylläpitää sekä kehittää kestävää kulttuurimatkailutoimintaa.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Liikenteen kulttuuriperintöä on nykyään läsnä monella eri tavalla. Se voi olla yksittäisen kohteen korjaamista, käyttöä ja esittelyä, työalan osaamisen tai liiketoiminnan säilyttämistä ja kehittämistä, aineettoman tiedon tallentamista ja jakamista, kulttuurimatkailutoimintaa tai esimerkiksi yhteiskunnallista osallistumista, jolla vaikutetaan liikenteen kulttuuriympäristöjen säilymiseen osana yksilöiden ja yhteisöjen arkea.

Liikenteen kulttuuriperinnön vastuullinen kuluttaminen perustuu ennakoivaan kestäväen hoitoon, jonka lähtökohta on tiedon siirtyminen toimintaan ja suunnitelmista käytäntöön. Avustettavassa hankkeessa edellytetään noudatettavan liikenteen kulttuuriperinnön hoitoa ja käyttöä ohjaavia kansainvälisiä ja kansallisia suosituksia ja sopimuksia, joissa huomioidaan entistä paremmin ympäristökuormitusta vähentävät ratkaisut, ja joissa käyttö ja hoito perustuvat asianmukaiseen työturvallisuuteen. Avustuksilla tuetuissa hankkeissa tulee nykyisin huomioida myös erilaisia käyttäjäryhmiä ja heidän erilaisia tarpeitaan sekä mahdollisia rajoitteita tai haasteita. Kohteiden hoitoon, käyttöön ja säilymiseen myönnettyjen avustusten selkein lisäarvo syntyy siitä, että arvokkaita kohteita hoidetaan ja kunnostetaan laadukkaammin ja oikea-aikaisesti. Kohteiden käyttöikä pitenee ja käyttökustannukset pienenevät. Tietoisuus kohteiden ympäristökuormitusta vähentävistä ratkaisuista kuten kierrätyksestä, kompensaatiosta ja uusiokäytöstä on kasvanut.

Avustuksilla tuetut hankkeet ylläpitävät ja säilyttävät korjaustöiden toteuttajien ja materiaalityöntekijöiden liiketoimintaa. Työtapoihin, materiaaleihin ja kohteiden käyttöön liittyvää aineetonta tietoa säilytetään ja sitä edellytetään myös jaettavan. Hyvä koulutus (kurssit, työpajat ja ohjattu vapaaehtoistoiminta) edistävät kohteiden kestäväen käytön jatkuvaan oppimiseen nivottua toimintaa.

Taloudellisia vaikutuksia keskeisempiä ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden raide-, maantie-, vesi- ja ilmailuliikenteen kohteiden ja ympäristöjen säilyminen käytössä, sekä kohteiden laadukkaaseen ylläpitoon liittyvän ymmärryksen, osaamisen ja tarvittavien materiaalien saatavuuden ja jatkuvuuden varmistaminen. Arvonsa mukaisessa käytössä ja kunnossa olevien vanhojen kulkuvälineiden käyttö ja hoito ovat elävää aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä. Työalaa vaalivissa yhteisöissä on kymmeniä tuhansia rekisteröityneitä harrastajia. Vuosittain järjestetään eri puolilla maata satoja kaikille avoimia tapahtumia, näyttelyitä ja retkeilyajajia, joihin on varovaisestikin arvioitu osallistuvan yhteensä yli 100 000 ihmistä. Kuuluminen harrastajayhteisöön vähentää yksinäisyyttä, lisää

ymmärrystä ja osaamista sekä auttaa ymmärtämään viiteryhmän historiaa, nykyisyyttä ja tulevaisuutta.

4.12. Paikallismuseoiden hankeavustukset

(Museoiden harkinnanvaraiset valtionavustukset 1974–2017, Paikallismuseoiden hankeavustukset 2018 -)

Museovirasto on jakanut valtionavustuksia museoille vuodesta 1974 lähtien, jolloin valtionavun jakaminen siirtyi Museoliitolta Museovirastolle (laki Museovirastosta 31/1972 ja asetus 172/72). Museokenttä oli 50 vuotta sitten hyvin erilainen, ja harkinnanvaraisia avustuksia myönnettiin sekä ammatillisille että ei-ammattillisille museoille. Vuosina 1974–1992 avustuksilla tuettiin esimerkiksi museoiden alueellista työtä (sekä kulttuurihistoriallisen museoiden maakunnallista että taidemuseoiden alueellista työtä). Valtionosuusjärjestelmän vakiintumisen jälkeen harkinnanvaraista avustusta on myönnetty vuodesta 1993 lähtien vain valtionosuuden ulkopuolella oleville museoille (Museolaki 314/2019).

Paikallismuseoille myönnettävien avustusten tavoitteena on alusta lähtien ollut tukea paikallista kulttuuriperintötyötä sekä museorakennusten ja kokoelmien hoitoa. Avustukset kohdennetaan aina hankkeisiin, eli eivät ole toiminta-avustuksia eikä niitä myönnetä jatkuvana avustuksena.

Hakijoilta edellytetään vakiintunutta toimintaa, museon säännöllistä avoinnaoloa sekä yhdistys- ja säätiötoimijoilta sekä julkisoikeudellisilta laitoksilta museotoiminnan sisältymistä sääntöihin ja museonkokoelmien säilymisen turvaamista myös siinä tapauksessa, että yhteisö purkautuu tai lopettaa toimintansa. Paikallismuseoiden hallinnassa ja ylläpidettävänä on suuri määrä kokoelmia ja museorakennuksia, jotka ovat paikallisesti, alueellisesti ja osin jopa valtakunnallisesti merkittäviä. Noin 75 % haetusta kohdentuu museorakennusten korjauksiin ja kokoelmatyöhön - toimenpiteisiin, joihin on vaikea saada rahoitusta muualta.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Paikallismuseoiden hankeavustusten tavoitteena on edistää ja tukea kestävän kehityksen mukaista kulttuuriperintötyötä. Avustusten tavoitteena on tukea paikallismuseoiden kokoelmien ja rakennusten säilymistä, kokoelmien hyvää hallintaa sekä tiedon välittämistä museoiden kokoelmista ja paikallisesta perinteestä.

Painotus on hankkeissa, joissa tavoitteena on asiakaslähtöisten palveluiden kehittäminen, uudet kumppanuudet ja yhteistyömuodot, yhteisöllisen toiminnan vahvistaminen ja vapaaehtoistoiminnan kehittäminen. Avustettavan hankkeen suunnitelmassa, toteutuksessa ja toimenpiteissä tulee huomioida kestävän kehityksen periaatteet.

Avustuksilla tuetaan aktiivista toimimista moninaisen kulttuuriperinnön hyväksi sekä kulttuuriperinnön välittämistä, tallentamista ja ymmärryksen ja osallisuuden lisääntymistä sekä paikallisyhteisöissä että laajemmin yhteiskunnassa. Avustukset edistävät Kulttuuriperintöstrategian 2030, Museopoliittisen ohjelman 2030 sekä YK:n Agenda 2030 Kestävän kehityksen tavoitteita.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Paikallismuseoiden hankeavustukset kohdentuvat hyvin konkreettisiin toimiin ja ns. ruohonjuuritason kulttuuriperintöhankkeisiin. Alueelliset vastuumuseot osallistuvat oman alueensa hankehakemusten arviointiin, ohjaavat ja valvovat avustusten käyttöä ja raportoivat toteutuneista hankkeista. Avustusten kohdentuminen ja käyttö on selkeää.

Hankeavustuksilla tuetaan vapaaehtoistoimintaa ja kansalaisaktiivisuutta, rakennusten ja kokoelmien hoitoa ja kunnossapitoa, näyttelyiden ja muiden yleisölle suunnattujen palveluiden kehittämistä, aineistojen ja tietovarantojen saatavuutta ja saavutettavuutta ja matalan kynnyksen kulttuuripalveluita.

Paikallismuseoiden toiminta vahvistaa paikallisidentiteettejä ja ihmisten osallisuuden ja omistajuuden lisääntymistä kulttuuriperinnön vaalimisessa. Paikallismuseot toimivat kulttuurin lähipalveluna alueen asukkaille, ja siten ne tukevat hyvän elämän edellytyksiä.

Valtionavustus on aina osarahoitus, yhdistyessään vapaaehtoistyöhön, hakijan omarahoitukseen sekä mahdollisesti muuhun ulkopuoliseen rahoitukseen ja kumppanuuksiin avustukset mahdollistavat vaativiakin rakennusten korjaushankkeita ja kokoelmatyön edistymistä. Vaatimatonkin valtionavustus voi myös rohkaista muita tahoja lähtemään hankkeen rahoitukseen mukaan, jolloin vaikutus kertautuu ja lopputuloksena voidaan saada aikaan huomattavasti enemmän kuin ilman valtionavustusta olisi mahdollista. Avustusrahoitus myös mahdollistaa toimijoiden perustoiminnan ylittävää tekemistä ja kannustaa kokeilemaan, monipuolisempaan yhteistyöhön ja toimintamuotojen kehittämiseen.

Avustetuilla hankkeilla on aina työllistämisen- ja osaamisvaikutuksia: hankkeet työllistävät kulttuuriperintöalan opiskelijoita ja ammattilaisia, niihin hankitaan erilaisia ostopalveluita ja asiantuntijaosaamista, työllistetään esimerkiksi korjausrakentajia ja ylläpidetään erilaisten työmenetelmien osaamista ja tiedon säilymistä ja välittymistä. Näin ollen avustuksen vaikutukset eivät jää vain avustuksensaajan sisäisiksi, vaan vaikuttavat laajemmin.

4.13. Yleisavustukset kulttuuriperintöalan yhteisöjen toimintaan

Yleisavustus siirtyi Museovirastolle opetus- ja kulttuuriministeriöltä vuonna 2023. Emme tunne avustuksen historiaa tarkemmin. Museovirastolle siirtyivät hakemukset, jotka liittyvät harrastustoimintaa edistäviin yhteisöihin, kansainvälisten järjestöjen Suomen osastoihin, näihin järjestöihin rinnastuviin toimijoihin sekä muihin avustusten saajiksi soveltuviin yhteisöihin.

Vuoden 2025 haussa on avustuksen tavoitteita sekä myöntö- ja arviointikriteereitä työstetty paremmin Museoviraston avustuskokonaisuuteen sopiviksi, sekä OKM:n hallinnonalan valtionavustusten vastuullisuuskriteerien mukaisiksi. Vuoden 2025 avustushaussa on lisätty avoimuutta: avustuksesta on viestitty samalla tavalla kuin kaikista muistakin Museoviraston jakamista avustuksista.

Mitkä ovat yhteiskunnalliset tavoitteet ja päämäärät, joita halutaan saada aikaiseksi?

Avustuksen tavoitteena on edistää kulttuuriperinnön merkitystä, arvostusta ja vaikutusta yhteiskunnassa sekä kulttuuriperintöalan kehittymistä, osaamista ja kansainvälistymistä.

Avustuksella edistetään sosiaalisesti, ekologisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävästä kulttuuriperintötyötä. Avustuksen tavoitteena on edistää Kulttuuriperintöstrategian 2030, Museopoliittisen ohjelman 2030 sekä YK:n Agenda 2030 Kestävän kehityksen tavoitteita.

Avustukset kohdennettiin vuonna 2024 niille yhteisöille, joille OKM oli myöntänyt avustuksia, jotta siirto toiselle viranomaiselle ei äkillisesti vaarantaisi avustettavan toiminnan jatkuvuutta ja ennustettavuutta. Vuoden 2025 avustuksien osalta hakuaika on vasta käynnissä, mutta avustustasoa harkittaessa otetaan huomioon avustushaussa jaettavissa olevat varat ja niiden kohdentuminen mahdollisimman vaikuttavasti avustushaun tavoitteiden toteutumiseen.

Onko myönnettyillä avustuksilla saavutettu asetetut tavoitteet?

Ensimmäiset avustusten käyttöraportoinnit saadaan vuoden 2025 kesällä, joten tarkempaa tietoa tästä ei vielä ole. Avustuksen saajien on sitouduttava viestimään, että toimintaan on saatu Museovirastolta valtionavustusta. Näin kerrotaan suurelle yleisölle valtionavustuksilla tuettavasta toiminnasta. Museovirasto myös seuraa tämän toteutumista.